

BUITEN

27^E JAARGANG N^o. 52

ZATERDAG 30 DECEMBER 1933

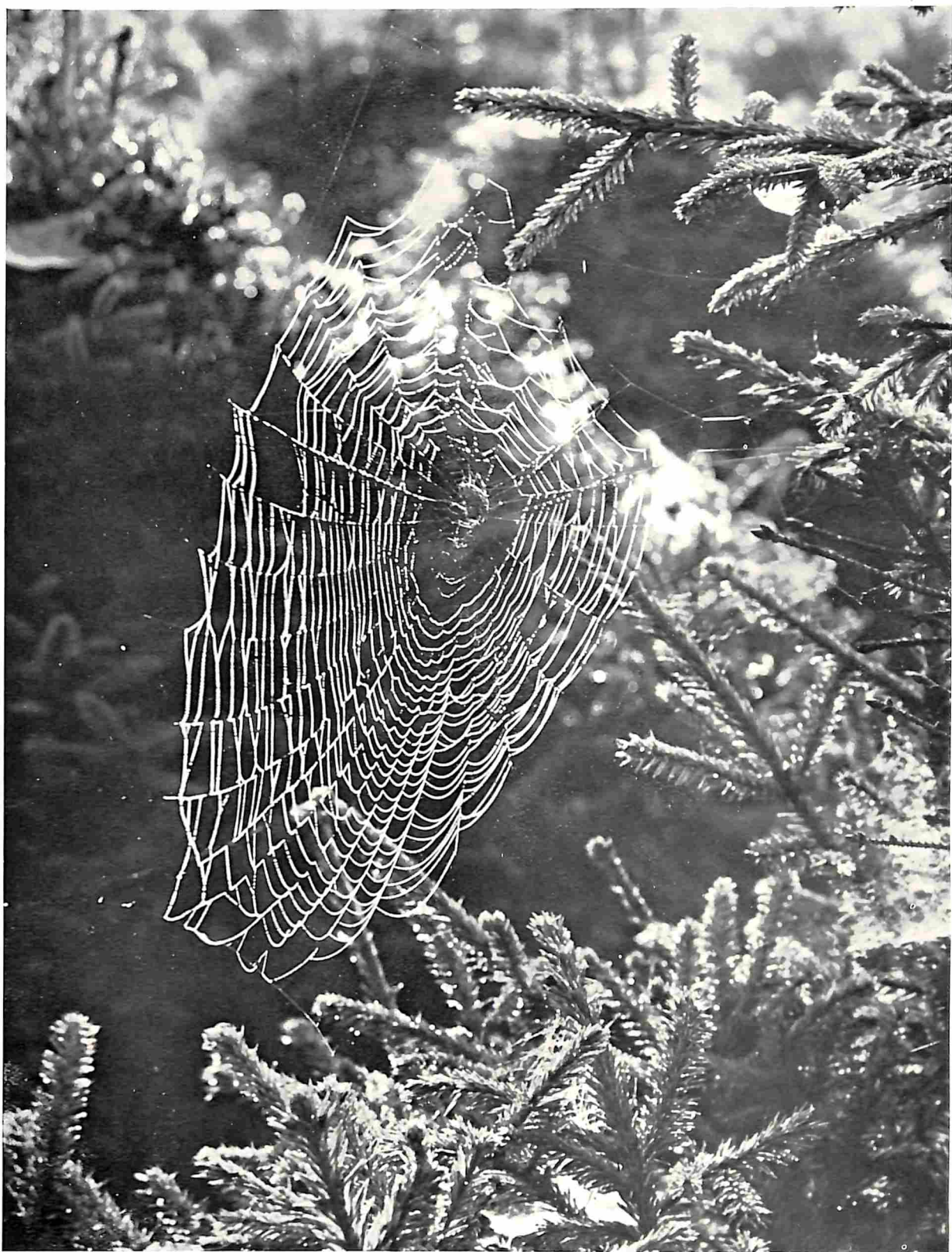


Foto K. Gerhard

WANNEER HET IN HET BOSCH GERIJPT HEEFT



Redactie: Mr. P. J. A. BOOT

INHOUD

WANNEER HET IN HET BOSCH GERIJPT HEEFT (ILL.) BLZ. 619
 MIDWINTERTIJD, DOOR JOHAN WESSELINK . . . BLZ. 620
 DE OUDE NONICA, EEN VERHAAL UIT DALMATIË

BLZ. 620—621

OUDEJAARS-AVONDSTEMMING (GEDICHT) DOOR G. . . BLZ. 621

AUTOTOCHT VAN ARLES NAAR LES BAUX (GEÏLL.),
 (SLOT), TUSSEN DE BOUWVALLEN EN TERUG

NAAR ST. RÉMY, DOOR N. J. DIJKSTRA . . . BLZ. 622—624

CACTUSSEN ALS KAMERPLANTEN (GEÏLL.) DOOR G. D.

DUURSMA (III) BLZ. 624—627

HET HEILIGE GEEST- OF ARMEWEES- EN -KINDER-
 HUIS AAN DE HOOGLANDSCHE KERKGRACHT TE

LEIDEN (GEÏLL.) DOOR Dr. A. BEETS . . . BLZ. 627—629

ARABIA FELIX (GEÏLL.) DOOR D. VAN DER MEU-
 LEN (V) BLZ. 629—630

Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te
 zenden naar Rokin 74—76, Amsterdam. Bijdragen dienen vergezeld te
 gaan van postzegels voor eventuele terugzending.

Overneming van den inhoud, ook bij gedeelten, verboden.

MIDWINTERTIJD

DOOR JOHAN WESSELINK

Oudejaars-klokken luiden . . .

WAAR de rivier zichtbaar wordt in de bocht der
 dijken, klimt de zon uit purperen mist goud-
 gloeiend op. De schurende ijsschollen, daar even
 nog een eindelooze processie van witte, levenloos
 drijvende vormen, — tragisch willoos in den stroom, —
 worden plotseling verheerlijkt tot voortglijdende, enorme
 lotos-bloemen, gloeiend in oranje, in den violetten stroom.

Meeuwen, uit de nachtelijke verborgenheden gewekt, drij-
 ven met deze vreemde bloemen mee en sprankelen van hun
 vleugels het morgengoud.

Er is de stilte van midwinter, als de aarde rust van hare
 vruchtbaarheid en, in de kentering der getijden, wacht op
 de hernieuwing der dagen. Daar is alleen het zuchten van
 die wonderlijke gedaanten, die uit het Oosten, uit de zon,
 gloeiend en fonkerend komen aanglijden, voorbijgaan in
 verbleekende tinten, en, den gouden droom ontnomen, naar
 het Westen bijéëndrommen in water zonder licht.

Plotseling schiet een merel met fellen kreet uit de schaduw
 naar het licht, diep-zwarte vlek op den rand van glanzend
 ijs. De vogel zoekt naar het goede, vloeiende water. Met een
 fijn gesjilp, kort, maar de stilte van het ijs snijdend, van riet
 tot riet, roepen kleine vogels elkander toe, dat de merel het
 water gevonden heeft. Dat is het eerste leven in den kouden,
 gouden dag.

Uit de verte, uit het oude stadje achter de wallen, blauw
 verdoken in de eenzaamheid van beïjzeld velden, luiden
 de torenklokken de huizen wakker. Diep klinkt het gelui
 van die oude bronzen, aan Maria en Sint Johannes gewijd,
 over de zuchtende, schurende schollen, diep en ernstig over
 het stille land, klokken in midwintertijd.

Een schip ligt gestrand aan den oever. Het ijs heeft aan
 de geteerde boeg zich vastgegrepen en uit den stroom ge-
 dreven schollen hebben er zich omheengelegd. Het schip
 ligt er eenzaam in een ijsveld van bevrozen schuimgolven,
 donker en onttakeld in de verlatenheid. De schipper stoot
 het luik open en ziet uit over de rivier, die eentonig klagend
 voorbij schuift met haar verbleekende bloemen van ijs. Over
 zijn somberen kop glijdt even de zon; meeuwen komen aan-
 gezwerd, omdat zij weten, dat schippers wel voedsel naar
 de vogels werpen. Maar de sombere, bronzen kop duikt
 weder in de diepte weg; kringelend spiraalt nu rook uit het
 vooronder, stil in de ijle lucht omhoog, naar de verschoten
 wimpel, die neerhangt uit den mast. In wijde kringen zwerven
 de meeuwen heen.

Het is verwonderlijk, zoo snel als de zon opklimt in de stille,

slapende dagen van midwinter. Zij heeft ook maar zoo'n
 korten, lagen weg aan den hemel, nauwelijks hoog genoeg
 om in haar licht op te nemen het wijde, opalen land daar
 Zuidwaarts over de rivier, waar het oude stadje ligt en de
 eenzame hoeven schemeren in den ijzel.

De baan van de zon is zoo laag aan den hemel, dat het
 Noorden met de heuvels en de bosschen in paarse schaduwen
 verscholen blijft.

Daar dwalen de houthakkers nu met spanzagen en bijlen
 tusschen de dennestammen en zoeken de ten doode getee-
 kenden. De slagen in den stam echoën langs de heuvels,
 witte spaanders spatten rond, het hars kraalt als gouden
 bloed uit de wonden, die dieper en dieper geslagen worden.
 Dan doet een laatste, scherpe slag den boom kreunend val-
 len. Zijn takken, als uitgestoken armen, willen zich nog vast-
 grijpen in de kruinen der andere boomen, maar machteloos
 zinkt het ruige leven neer, geweld van brekende twijgen
 verstervend in het geruisch van de wilde kruin, die sidderend
 neerglijdt.

Langs de heuvels gaat het gerucht van den val en er zijn
 vogels, die opschrikken uit den schemer der bosschen en door
 de angstige stilte roepen. De houthakkers gaan verder tus-
 schen de stammen, zoekend den volgende, die het teeken
 draagt van den dood. En door de stilte echoën opnieuw de
 slagen.

De zon blijft laag door den kouden, ijlen dag heenglijden.
 De zon, in gouden gloed gedempt, de aarde, in ijs en ijzel
 verstild, zij weven waden van goud en zilver over de ster-
 vende dagen van het jaar. Ook sluiers van violet en purper
 glijden er over, en eentonig, steunend en klagend als een
 eindeloos doodenlied, drijven op den stroom, glinsterend nu
 als groote, grillige schalen van kristal, de ijsschollen voort.
 Tot ook deze verstrakt zullen liggen in den dood . . .

Maar dan geschiedt er het wonder, dat de melancholie en die
 vreemde, zwijgende spanning van den midwinterdag breekt.
 De zon wordt rood en hangt gloeiend boven den horizon.

De ijsschollen worden roode, vlammeende lotosbloemen.

Ver weg, waar de rivier de heuvels in het Westen raakt,
 komen zij in den gloed van de zon tesamen. Op het roode
 veld zwieren en dwarrelen de meeuwen rond, een wonderlijk
 feest van kleur en rythme, geheimzinnig spel in de weidsche
 stilte van het land.

In eens is het weg. De zon is in het feest ondergegaan, de
 vogels zoeken de nachtelijke verborgenheden terug, de rivier
 draagt doode, grijze gedaanten, die voortschuiven, dicht
 aanéén, dringend, schurend, brekend, elkander grijpend in
 rusteloze drift en wenteling. Langs den stroom klinken als
 een nocturne, een tragische nachtzang, sombere sirenen.

Maar daarboven fonkelt met bundels van stralen die groote,
 wonderlijke en heilige ster, avond- en morgenster, een groet
 uit het oneindige, wenk en profetie uit de eeuwigheid.

En alles op de aarde, de rivier en het drijvende ijs, de
 schemerende landen van het Zuiden en de donkere dreiging
 van het Noorden, alles wordt klein en is verdoken onder het
 fonkelende licht van die groote ster.

Uit het oude stadje aan de overzijde luiden weder de klok-
 ken, de twee-zang van Maria en Sint Johannes, klokken in
 den midwintertijd, uitluidend den gestorven dag, het ge-
 storven jaar, klokken, die Sylvester luiden over het oude
 en voorbije.

Maar Venus, de avondster, fonkelt en straalt en profeteert
 het komende.

DE OUDE NONICA

EEN VERHAAL UIT DALMATIË

IN den uitersten hoek van de Bocht van Cattaro, daar
 waar de zee doodloopt in het zand, bevindt zich op een
 bijna loodrecht omhoog stijgende klip van de Monte Sella
 een fort. Van beide zijden lopen dikke muren met talrijke
 kronkelingen tot aan den voet van den berg, waar zij tesamen
 komen. Binnen deze zonderlinge omheining ligt een sombere,
 onvriendelijke stad, dat is Cattaro. Vaak wordt deze
 veel bezongene grensvesting „het blanke Kotor” genoemd,
 want bij de Zuid-Slaven is alles blank wat zij hoogachten,
 liefhebben, of mooi vinden, al is het zoo zwart als de meeste
 huizen en de vestingmuren van Cattaro. Het blanke meisje,
 de blanke drank, — waarom dan niet „het blanke Cattaro”?
 Interessant is de legende van het ontstaan van Cattaro.

Volgens deze zou Tsaar Stefan aanvankelijk het plan hebben gehad de groote grot, die nu nog in den wand van het Lovcen-gebergte zichtbaar is, te verruimen en daarin de stad te bouwen; doch de Berggeest ontried hem dit. ☼ „Wat zou je daarboven kunnen vinden?” sprak zij. „Daar is noch een vlakke om je paard te laten draven, noch een ankerplaats voor je schepen. Bouw de stad aan het strand”. ☼ De Tsaar nam haar raad aan en toen Cattaro gebouwd was, richtte hij een groot feestmaal aan, waarbij hij zich herhaaldelijk erop beroemde, dat hij zoo'n mooie stad had laten bouwen. ☼ „Zonder mij had je het nooit klaar gespeeld!” waagde de aanwezige Geest spottend op te merken. ☼ Toen Stefan daarop de Geest een slag in het gelaat gaf, nam deze op verschrikkelijke wijze wraak: alle gasten die op het feest waren, werden door waanzin bevangen en de tranen, die uit de oogen der beleedigde Fee stroomden, vergiftigden de bronnen van de stad. Weliswaar schonk de Fee Stefan later vergiffenis en gaf zij den gasten hun verstand terug, maar de vergoten tranen kon zij niet meer terug nemen en daardoor heeft het bronwater van Cattaro tot op den huidigen dag een zoutigen bijsmaak. ☼ En toch lijkt het idee van Tsaar Stefan om de stad in een grot te bouwen bijna verwezenlijkt, want inderdaad ligt Cattaro in een keteldal, waarin — niettegenstaande de zon er eerst laat opgaat — een verblijf in den zomer, door de uitstraling van de als ovens verhitte rotswanden, bijna ondragelijk is. Men zegt dat een verblijf van één jaar in Cattaro den zondigsten mensch na zijn dood de marteling van het vagevuur bespaart! ☼ Het is in de maand Augustus en de namiddagzon zendt haar verzengende stralen neer op de rotsen die de bocht omsluiten. Het roode bloed der druiven is bijna gaar gestoofd en onder den opengebarsten bolster der kastanjes ziet men reeds de glanzend bruine vruchten, die zich veel te warm voelen bij deze ongewone hitte en daarom trachten zich van hun groen omhulsel te ontdoen. Slap hangen de bladeren en grassprietjes naar beneden en wachten ver-smachtend de koelte van den avond af. Daarentegen voelen de duizenden krekels, die in de boomen huizen zich prettig, terwijl de menschen, voor zoover hun bezigheden hun dat veroorloven, zich in hun woningen hebben opgesloten. ☼ Op den boven Cattaro liggenden weg, een steil, door den regen uitgesleten voetpad, dat de kortste, zij het ook de moeilijkste verbinding vormt van het fort Santa Trinità met de oude vesting Kotor, loopt, niettegenstaande de verzengende hitte, een oud moedertje de helling af, die naar het dorp Scagliari voert. De vrouw komt uit het afgelegen dorp Teodo, waar haar vierjarig kleinkind ernstig ziek ligt, zonder hulp, zonder hoop, omgeven door haar klagende, radelooze ouders. ☼ Het kind, een meisje met een van die door krullen omraamde engelengezichten, zooals het genie van Raphael nooit schooner heeft uitgebeeld, ligt ineengekrompen op een hoop maïsstroo, dat in een hoek van de kamer is gespreid; als dek dient de strukka plaid uit grove bruine stof van haar vader. Het kind smeekt om water. Doch de regenput is, zooals ieder jaar in het midden van den zomer, uitgedroogd en het dichtstbijzijnde huis ligt op bijna een uur afstand. ☼ Dan neemt de oude Nonica den koperen ketel, die aan een ijzeren ketting in het midden van het vertrek van de zoldering hangt en gaat op weg om water te halen. Doch zij laat den ketel voor de huisdeur staan en loopt, zoo snel haar oude beenen dit toelaten, verder en verder den weg naar Cattaro af. ☼ Het is haar te binnen geschoten hoe indertijd de moeder van het stervende kind door de hulp van de genadenrijke Madonna van Scagliari van den dood is gered; daarom slaat zij den weg in naar deze plaats, waar zij voor het leven van haar teer bemind kleinkind wil bidden. ☼ Daar staat aan den weg een kapelletje, waarheen Cattaro op alle Zon- en feestdagen een priester zendt, die daar voor het gemak der vrome dorpelingen een mis moet lezen. Maar vandaag is het een werkdag en omdat de oude Nonica de kapel gesloten vindt, werpt zij zich voor de deur op de knieën en smeekt de Madonna haar lief kind in het leven te laten. ☼ „Santa Maria! Neem mij liever, inplaats van onze Duscha!” bidt zij; „ik ben oud en dien nergens anders meer voor dan om mijn arme kinderen tot last te zijn. Geef mij een teeken, Gebenedijde, opdat ik huiswaarts kan keeren en hun kan zeggen, dat Gij onze Duscha onder Uw machtige hoede hebt genomen!” — Gaarne had ze nog een Ave-Maria gebeden; maar haar arm oud hoofd had de vele woorden niet kunnen onthouden en was ze allang vergeten. ☼ Doch er kwam geen teeken. Onverbiddelijk brandt slechts de zon op het grijze hoofd der weenende oude vrouw, die

telkens en telkens weer haar gebed herhaalt. ☼ Intusschen daalt de zon lager en lager aan den hemel om tenslotte geleidelijk te verdwijnen achter de bergen, die Cattaro van de open zee scheiden; dan duikt zij — door vlammingloed omgeven — in de vrije zee, tot haar glans nog slechts de toppen van de hoogste Montenegrijnsche bergen verlicht. En de rotsen vertoonen kleuren, zooals men ze alleen in Dalmatië ziet: eerst oranje geel, dan donker rood, dan bleek paars; steeds zwakker en zwakker trilt het licht op het ruwe gesteente, tot het uitdooft, rustig en schoon als een Godegevallig menschenleven. ☼ En nu heffen de bloemen, voor zij inslapen, nog eenmaal het hoofd op en de menschen in Cattaro verlaten hun woningen en zoeken verkoeling op den weg naar Scagliari bij de kapel aan welker drempel zij vandaag een bewusteloze vrouw vinden, die, door een zonnestreek getroffen, met het voorhoofd op de harde steenen ligt. ☼ In het kleine huisje in Teodo verwachten zij de oude Nonica, die echter niet komt. De angst en de bezorgdheid voor de grootmoeder doen hen het zieke kind vergeten, dat nu verlicht adem haalt en rustig sluimert. Zij laten het kind alleen en zoeken de oude moeder: zij wachten tot de nieuwe dag aanbreekt — maar van daar, waar Nonica is, keert niemand ooit weder! ☼ Het kind echter slaat de oogen op, glimlacht, en als het naar de grootmoeder vraagt, vertelt men haar, dat zij door een blanke engel is weggevoerd.

Oudejaarsavondstemming

Zoo zit 'k dan weer aan 't bed der stervende
Wat treurig, moe en lusteloos te staren,
Haar hand, reeds koud, houd ik nog zwakjes vast
En 'k wacht haar dood — en 't kind, dat zij zal baren.

Zal 't zijn als zij? Een mengelmoes van alles?
Van nu en dan wat vreugd, maar meer verdriet en leed?
Of moet 'k iets anders, ongewoons ervan verwachten?
Ach, waarom vraag ik nog, wat toch geen sterveling weet.

Als zwaar de laatste slag der twaalf is gevallen
En 'k achter mij de deur der doodekamer sluit,
Krijst 't pasgeboren wicht en de menigte daarbuiten;
Niet stilstaan bij 't verleden, ge moet vooruit! G.

„ARABIA FELIX”

DOOR D. VAN DER MEULEN

(V)

SOEK al Chamis (Donderdagsmarkt) ligt een 1000 Meter hooger dan Manacha. Het is een rust- en schuilplaats voor karavanen en reizigers. De miniatuurhuisjes staan in nauwe straatjes dicht op één gedrukt, als zochten ze bescherming bij elkaar tegen de ruwe bergwinden en de ijzige hagelbuien. Hoewel het ongedierte in die dichte steenen huisjes en in de schaapsvelkleeding welig tiert, was de nacht er voor mij wel uit te houden, daar de Koning voor zijn gasten een logeershuisje gereserveerd heeft, dat vrij zindelijk en bewoonbaar is. Den dag daarop trekken we over den laatsten en hoogsten pas, het rotspad zigzagt omhoog tot bij de 4000 Meter en daalt dan steil tot een hoogvlakte, waar de weg naar San'a weer berijdbaar wordt voor een Fordje. Ondanks het onbetrouwbare uiterlijk van dezen ouden nieuwelings op Jemens rotspateau's, zijn we na een rit van ruim twee uur langs steenbrok-velden en uitgedroogde, kale akkers aan den rand van de lange hoogvlakte gekomen, waarop Jemen's oude hoofdstad ligt. De chauffeur stopt en wijst met een zegevierend armgebaar naar de ommuurde stad, die in den grijzen hitte-nevel beneden in de vlakke ligt. Strak zien de begeleiders naar me, om de stellig verwachte extase te ontwaren van den Westering, wien het hooge geluk beschoren is zijn profane blikken te richten op het onovertroffen San'a. Ik wil die verwachting niet teleurstellen, maar de verwondering is bij mij grooter dan de extase. Na al de bergen en vlakten van rots, na alle droogte en kleurarmoede had ik verwacht San'a te zullen zien liggen te midden van tuinen en wijngaarden en bosschen van vruchtboomen, die de zooveel bezongen druiven en vijgen, granaatappels en noten, amandelen en peren en appels van dit stukje paradijs op aarde zou den leveren. Niets van dit alles.

(Slot op bladz. 629)



UITLOOPERS VAN DE ALPILLES BIJ LES BAUX

Autotocht van Arles naar Les Baux

DOOR N. J. DIJKSTRA

DE hoogvlakte van Les Baux, die zich uitstrekt te midden van dit vreemd en fantastisch bergland, heeft, evenals de Alpilles zelf, een eeuwenoude geschiedenis. De omringende toppen, kammen en valleien hebben menigen ouden volksstam geherbergd en aan de ravijnen, onderaardsche gangen en grotten in de omgeving zijn veel verhalen en legenden verbonden. Ook heeft men er verschillende opgravingen gedaan, wapenen, werktuigen en brokken aardewerk gevonden, die men terug kan brengen tot vóór-historische tijden¹⁾. ☼ Zoo is er

TUSSEN DE BOUWVALLEN EN TERUG NAAR ST. RÉMY (Slot)

b.v. in de buurt van Les Baux een 300 M. lang ravijn, waarin de zon nooit doordringt en waar men de meest grillig grimmige rotsen in chaotische wanorde dooreen vindt. Men noemt deze vallei „le Val d'Enfer” en er wordt verteld dat Dante hier geïnspireerd werd tot het schrijven van „de Hel” van zijn „Goddelijke Comedie”. ☼ Het is niet te verwonderen dat de stammen die dit bergland bewoonden, bij scherpe rotsen en natuurlijke steenwallen hun kamp- en verdedigingsplaatsen kozen. Zoo’n door de natuur gewrocht fort noemde men „Baou” en hiervan is de naam Les Baux afgeleid. Het hoge plateau van Les Baux is wel de voornaamste van deze verdedigingsplaatsen. Hoewel men in de naaste omgeving vóór-historische grotwoningen heeft aangetroffen, zijn op het plateau van Les Baux zelf de sporen van de alleroudste nederzettingen verloren gegaan. Wel heeft men er nog kort geleden, in een kelder, den voorgevel van een oud Keltisch huis opgegraven. ☼ Zoo is dus deze fantastische eenzame bergwereld bevolkt met vreemde gedaanten en schimmen uit een ver verleden, die er opduiken uit grotten en onderaardsche gangen en er tusschen kale rotsen en witte steenwanden rondsluipen Les Baux is het best bekend uit de Middeleeuwen, uit het feodale tijdperk. In de tiende eeuw bezat het Huis van Baux reeds een uitgestrekt grondgebied in de omgeving. In de elfde eeuw werd het kasteel de Balcio (nu geheel ruïne) er op de rotsen gebouwd. In de dertiende eeuw telde de stad, die zich omringd van hoge wallen aan de voeten van den burcht uitstreckte, 3000 inwoners. De Heeren van Baux hadden tevens de suzeriniteit over een groot aantal kasteelen in den omtrek. Meer dan 79 burchten over geheel Provence verspreid vielen onder de heerschappij van Baux¹⁾. ☼ Het plateau van Baux is steeds de zetel geweest van oppositie en onafhankelijkheid op politiek en godsdienstig gebied. Ook was



Foto N. J. Dijkstra

HET ST. VINCENT-PLEINTJE MET KERK TE LES BAUX

¹⁾ Zie: Ferdinand Benoit: „Les Baux.”

het een toevluchtsoord voor uitgewekenen en wetsovertreders. Alle door de maatschappij of kerk uitgestootenen zochten een schuilplaats tusschen de woeste en ongenaakbare bergwanden. ☼ Koning René, laatste graaf van Provence, schenkt de bezitting aan zijn vrouw Jeanne. Deze woonde gaarne op Baux en liet veel verbeteringen aan het kasteel en de stadswallen aanbrengen. Nog vindt men in de vallei van la Fontaine een ronden koepel, „le Pavillon de la Reine Jeanne”. ☼ In de 18de eeuw verkeert het kasteel reeds in vervallen toestand en ook de stad gaat steeds achteruit. De huizen worden verlaten en de bewoners dalen af naar de meer vruchtbare naburige vlakten. In 1791 koopt Frankrijk de bezitting en sinds dien is deze nationaal eigendom en eigenlijk niet veel meer dan een interessant historisch monument met veel kunstschaten en een oeroude geschiedenis. Tusschen de steenbrokken en de vervallen huizen wonen er nu nog een 200 à 300 mensen, die er de kunstlievende vreemdelingen rondleiden en hun antiquiteiten te koop aanbieden. ☼ Zoo ligt dus, te midden van het woeste bergland, Les Baux op zijn hoog plateau, een verlaten plaats, een ruïne-stad ☼ Ondertusschen heeft de auto ons naar boven, naar het hooge plateau gebracht, waar we voor de stadspoort stilsthouden en uitstappen. Een oponthoud van ongeveer een uur geeft ons gelegenheid om door de nauwe straatjes en tusschen de steenbrokken wat rond te dwalen. Ook zijn er veel oude huizen, poortjes, kerken, geveltjes en decoraties te bewonderen. ☼ Van de Rue de la Place à l'Église, die evenwijdig met de stadswallen loopt, heeft men een prachtig uitzicht in het woeste rotsdal. Over de grillige vormen en gedaanten van de witte steenbergen heen, ziet men de verre groene laaglanden en daarachter, bij helder weer, de wijde blauwe zee. ☼ Hoog oplopende straatjes, nauwe steegjes, keldergangen, gedeeltelijk leegstaande huizen, afgebrokkelde verweerde gevels en dan opeens het lichte zonnige St. Vincent pleintje met het kerkje van dien naam. Hier vindt men ook de bouwvallen van een oude kapel, „la Chapelle des Pénitents”, terwijl dicht bij de kerk het „Hôtel des Porcelets”, nu gerestaureerd en als school in gebruik, gelegen is. ☼ Overal in de nauwe straatjes, in kelderruimten en in deuropeningen van donkere huizen zitten de inwoners van deze ruïnestad en bieden hun waren te koop aan. Vooral bij mijn tweede bezoek (het is dan een Zondag) duiken de kooplieden overal op. Ook op het St. Vincentpleintje vind ik dien dag een antiquiteitenstalletje opgesteld. ☼ Wanneer men boven het dorp naar de ruïnes van den ouden burcht opklimt, wordt het uitzicht over de omgeving nog wijder. Het terrein is hier geheel met kriskras doorelkander liggende steenen bezaaid, waar-tusschen door men zich een weg naar boven moet banen. Dan komt men aan hooge stukken rotsmuur, die aan dezen kant het hooge plateau afsluiten. Deze geweldige brokken oude muur vormen, met de overblijfselen van een donjon, de bouwvallen van wat eens het machtige kasteel van de Heeren van Baux was, dat, hoog boven het stadje gelegen, de omgeving beheerschte. ☼ Hierboven, tusschen de door de zon warm beschenen rotsen, neerziende op de verlaten stad, waarvan de wallen en muren één geheel vormen met het woeste bergland, zou men uren kunnen toeven. En ik denk er over hoe eigenaardig het zijn moet om een inwoner te zijn van deze vervallen, doode stad. Om het dagelijksche leven te leven tusschen al die brokstukken van vervlogen eeuwen, te midden van die gebarsten, leegte vormen, in die verbrokkelde, ingeslapen huizen. Zou men niet

langzamerhand zelf inslapen, zich een schim, een mummie voelen worden, een doode tusschen doode dingen? ☼ Daar toetert onze auto en roept ons samen om te vertrekken. Ik zoek me een weg tusschen de rotsblokken naar beneden en voeg me bij de anderen. En weldra snorren we dan wederom het fantastische witte bergland in, op weg naar St. Rémy. . . . ☼ Bij mijn

tweede bezoek aan Les Baux waait er een stevige koude wind door de smalle straatjes van het ruïnen-stadje. Het is helder, zonnig weer, maar inplaats van een zacht lentekoeltje, blaast, giert en fluit de mistral (Noord-Westenwind) over de steenhoopen en tusschen de bouwvallen. Langs de open steentrappen op te klimmen naar de oude kasteelmuren en vandaar naar boven, naar de overblijfselen van den donjon, is bijna onmogelijk. We moeten ons met beide handen aan de rotsblokken vastklemmen om niet omver te waaien. ☼ Het toch reeds zoo fantastische bergland is nog veel geheimzinniger nu. Het is alsof de suizende wind stemmen en fluisteringen uit het verre verleden met zich meevoert. Het is alsof vreemde, vage gedaanten vanachter steenbrokken en rotsen gluren en elkan- der toewenken. De schimmen der doode eeuwen, die in holen

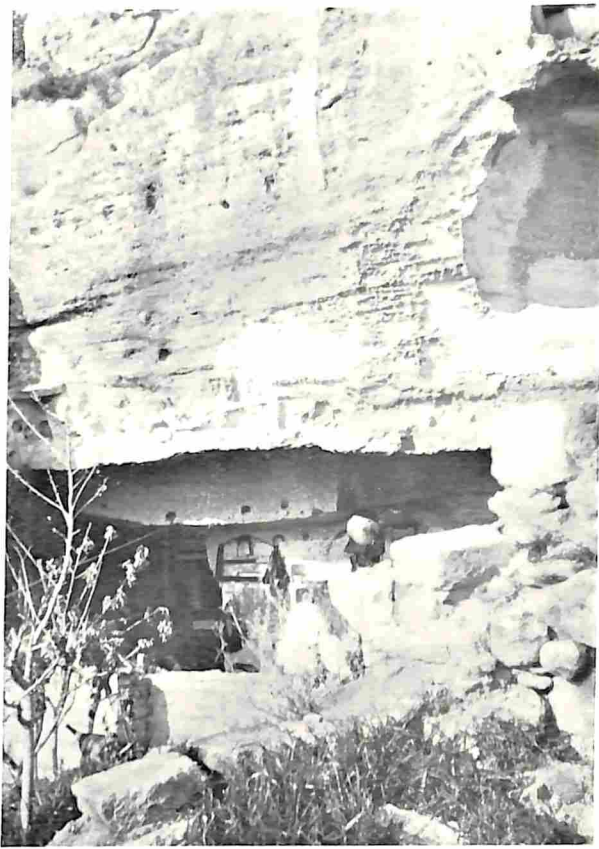
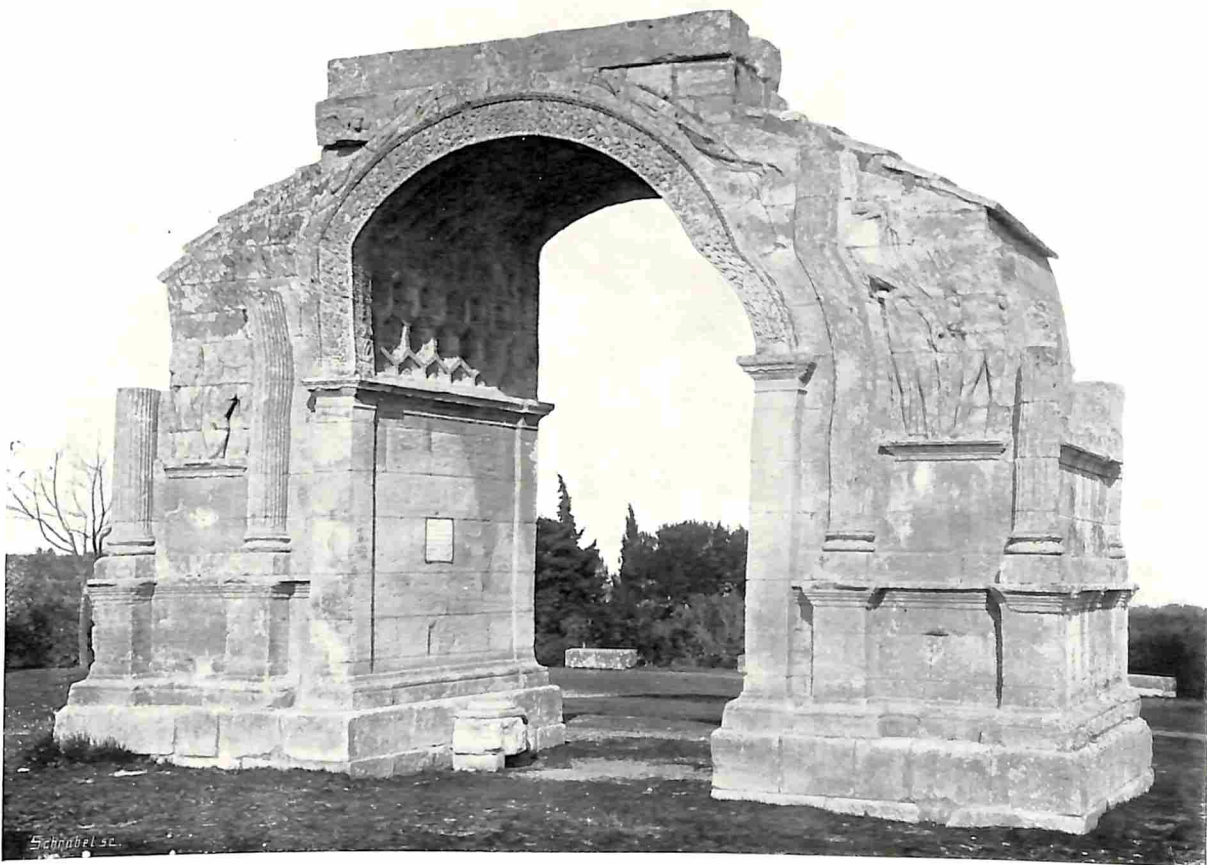


Foto N. J. Dijkstra

ROTSHUIS TE LES BAUX



DE TRIOMFB00G TE SAINT RÉMY

en onderaardsche gangen verblijf houden en alleen des nachts geluidloos tusschen de witte steenbergen rondsluipen, zijn alle uit hun schuilplaatsen te voorschijn gekomen. Gedragen door den snerpnd kouden luchtstroom, klinken hun stemmen soms zwak als een nauwelijks waarneembaar gefluister, dan weer scherp fluitend en aanzwellend tot een gierend, spottend gezang . . . „Unheimisch” is het hier buiten, binnen in het stadshotel zal het beter zijn. Dus zoek ik mij een weg tusschen de bouwvallen naar beneden, daarbij zooveel mogelijk de beschutting van den rotswand zoekend. Een smal paadje door het steenland brengt mij langs den hoogen rotsmuur en daar ontdek ik dan, uitgehouwen in de rotsen, een paar heel primitieve woningen. Onder een vooruitspringend rotsgevaarte is er een soort open veranda, waar een vrouw aan de waschtobbe staat. Er ligt een waakhond aan een ketting, er staan hokken met konijnen, er hangt een vogelkooi aan den muur en in den hoek van dit primitieve balkon is er een open stookplaats, waar het water voor de wasch lustig kookt. Een in de rotsen aangebracht rookkanaal dient tot schoorsteen. Het vrouwtje is zoo vriendelijk om mij de binnenkamer, het eenige woonvertrek, achter de veranda gelegen, te laten zien. Een donkere ruimte zonder ramen is het, een hol in de rotsen, meer niet. Men zou zich kunnen voorstellen bij een van de vóór-historische holbewoners op bezoek te zijn. Wel is er ook hier een stookplaats, maar de vrouw zegt dat deze woning in den winter warm en in den zomer koel is. Dat is tenminste een voordeel aan dit uiterst primitieve verblijf verbonden. Verder ontbreekt er het allernoodzakelijkste en het gezin dat deze grot bewoond, zal zeker tot het allerarmste van het zoozeer verarmde stadje behooren. In het stadshotelletje (Hotel de la Reine Jeanne), dat er gezellig uitziet en waar nog al eens toeristen logeeren, warm ik me bij een vlammend houtvuur, dat er in de groote schouw van een ouderwets gemeubelde boerenkamer genoeglijk knappert. Even later zeg ik Les Baux voor de tweede en nu voor de laatste maal vaarwel. De auto rijdt langs den breeden straatweg naar beneden en weldra ligt, op zijn hoog plateau, het ruïnen-stadje achter ons. Opnieuw doorkruisen we het Alpilles-land. Wederom zijn we omringd van fantastische monstergestalten, oude vestingwallen en grijze rotsburchten. Maar hier, aan dezen kant, zijn de bergen met hoog naaldhout begroeid. Prachtig komen de donkere dennen uit tegen de witte bergsteen. Nu lijkt het alsof de weg dood loopt tegen de bergkammen die in grillige zigzaglijnen het dal afsluiten. Maar dan opeens een opening, een doorgang tusschen de bergwanden. Daarginder liggen de groene laaglanden en de blauwe verten. De Alpilles liggen achter ons . . . Wij volgen den ouden Romeinschen heirweg nu tot aan het dorpje St. Rémy. Maar eerst komen we dan langs de plaats waar lang geleden het Romeinsche stadje Glanum stond. De gids vertelt dat men hier nog steeds opgravingen doet. Te midden van uitgestrekte velden met olijfboomen, de lichte bergketen der Alpilles op den achtergrond, de wijde verten rondom, staan daar nog de stille, maar machtige getuigen van dien ouden tijd, de met prachtig beeldhouwwerk versierde triomfboog met zijn afgebroken zuilen, het Keizerlijk grafmonument of Mausolée en een eindje verder, de ruïnes van een

ouden Dianatempel. Het dorp St. Rémy zelf, dat verder op gelegen is, is van veel lateren datum en



Foto N. J. Dijkstra

DE TRIOMFBOOG TE SAINT RÉMY. DOOR DE POORT ZIET MEN DE ALPILLES

niet bijzonder interessant. Langs zilverstammige platanen gaat het nu terug naar Arles. Boven de groene landen daalt, een oranje-roode brandende schijf, de zon. De hemelen staan in vlammen en gouden gloed licht warm over de wijde velden. In de verte, fijn als kantwerk, verheffen zich de torens en gebouwen van Arles tegen de lichte avondlucht. En ginder, helder verlicht, beschenen door de laatste stralen der zinkende zon, staat, op den groenen rotsheuvel, de oude kloosterburcht Montmajour, hoog en wit . . .

CACTUSSEN ALS KAMER-PLANTEN

DOOR G. D. DUURSMAN

III

EEN andere groep van bolcactussen vormen die, welke tot voor enkele jaren onder den algemeenen verzamelnaam Echinocactus werden samengevat. Eerst door de Amerikanen Britton en Rose, later door den Duitschen succulentkenner bij uitnemendheid, Alwin Berger, werd dit geslacht in een groot aantal nieuwe geslachten gesplitst. Gemakshalve zullen wij de oude benaming in dit opstel maar behouden, hoewel wij bij de beschrijving van bepaalde soorten den nieuwen naam toch als synoniem bijvoegen. De Echinocactussen zijn voor een groot deel echte liefhebbersplanten, men heeft ze niet ten onrechte wel eens de parels onder de cactussen genoemd. Zijn de in ons vorig artikel behandelde Echinopsissoorten tamelijk eenvormig, wat vooral in den vorm en de kleur der bloemen tot uiting komt, bij de Echinocactussen hebben wij een groote verscheidenheid in bedoorning, bouw en kleur der bloemen. Dit is, uit botanisch oogpunt beschouwd, dan ook de oorzaak geweest, dat men het oude geslacht Echinocactus in verschillende nieuwe geslachten

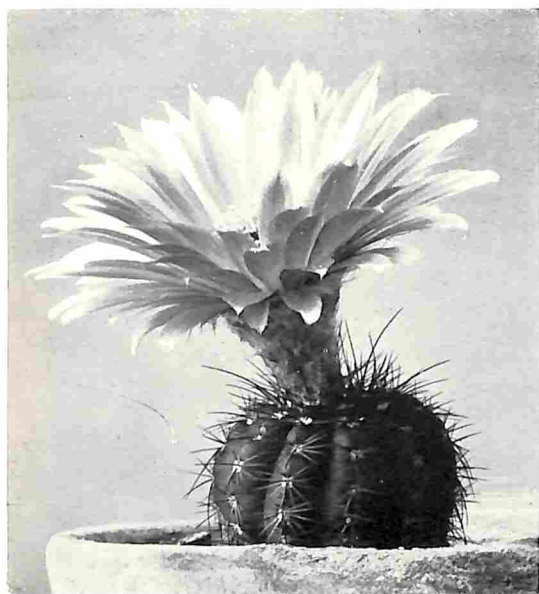
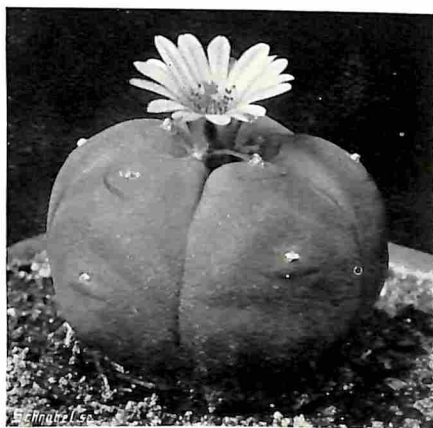


Foto Kooy

ECHINOCACTUS OTTONIS (IETS VERKLEIND)



ECHINOCACTUS WILLIAMSII (NATUURLIJKE GROOTTE)



Foto Kooy

ECHINOCACTUS TABULARIS (IETS VERKLEIND)



ECHINOCACTUS FIEBRIGII (NATUURLIJKE GROOTTE)

geboeid als hij in de vensterbank of in het kasje een twintig- of dertigtal der gemakkelijkst groeiende en dankbaar bloeiende soorten heeft bijeengebracht. Want ons liefhebbers is het in de eerste plaats om kleur, om leven, te doen. Een systematische in-deeling toch in onze kleine collecties is niet mogelijk — en evenmin gewenst. ⌘ Onder de dankbaar bloeiende Echinocactussen moeten in de eerste plaats *Echinocactus minusculeus* en *E. fiebrigii* genoemd worden. Het zijn maar het uiterlijk maar eenvoudige plantjes, beide vlakkegolvormig, de eerste met [weinig opvallende zwakke doornpjes, de andere iets forscher gevapend met helderwitte doorns. Eenvoud is echter ook hier het kenmerk van het ware, want aan deze kleine bolletjes ontwikkelen zich elk voorjaar de lieve bloempjes in groot aantal. Het eerst, soms al in April, doch meestal in Mei begint *E. minusculeus* te bloeien. De bloempjes komen op de doornbun-deltjes onder aan de plant te voor-schijn, zij zijn eigenaardig steenrood van kleur, terwijl de helmknopjes wit zijn. Merkwaardig is het, dat de bloempjes zich meestal ontwikkelen aan de aan het zonlicht afgekeerde zijde der plant.

Bemerkt men in het voorjaar de kleine roode knopjes, dan moet men er wel op letten deze niet naar het licht te draaien, want dan komt van den bloei vaak niets terecht. Men laat de plant derhalve rustig haar zelfden stand houden tot na den bloei. Dan kan men den pot omdraaien, zoodat een volgend jaar de bloemen juist aan de andere zijde te voorschijn komen. *Echinocactus fiebrigii* is in dit opzicht niet zoo teergevoelig, de oranje-roode gekleurde bloempjes verschijnen bij deze soort meer zijdelings van den top der plant, en ook niet uitsluitend aan de van het licht afgekeerde zijde. Daar zich bij de meeste Echinocactussen de bloemen vrijwel uit het hart der plant ontwikkelen, ook in den bouw der bloem nogal afwijking bestaat, heeft men deze soorten thans tot een afzonderlijk geslacht, *Rebutia*, gerekend. Tot voor kort kende men nog maar drie *Rebutia*-soorten, doch dank zij de ontdekkingsreizen van Curt Backeberg en anderen, die Argentinië en Bolivia hebben afgezocht, omvat dit geslacht thans reeds meer dan 25 soorten. Alle zijn dwergplanten, echte miniatuur-cactussen, welke door haar dankbaar bloeien zeer populair zullen worden. In een gewone vensterbank kan met gemak een compleet sortiment van alle *Rebutia*'s worden ondergebracht. Ze zijn bovendien uiterst gemakkelijk te kweken, doch verlangen als hooggebergteplanten (tot 3600 meter boven den zeespiegel) geen hooge warmte en geen felle zon. ⌘ Een ander dwergplantje is de eveneens uit Argentinië afkomstige *Echinocactus* (= *Parodia*) *microspemus*. Onze foto laat duidelijk zien, hoe dankbaar zoo'n plantje bloeien kan. De bloemen verschijnen aan den top der plant, zij zijn aan den buitenkant wollig behaard, de

ten heeft gesplitst, elk met zijn eigen bijzondere kenmerken. ⌘ Voor een gewonen liefhebber, die de planten alleen met zijn liefhebbers-oog beschouwt, is deze verscheidenheid in vorm en kleur zonder meer ten hoogste welkom. Zijn oog wordt

buitenste bloembekleedsels zijn rood, de binnenste oranje-geel. Ook dit plantje vraagt een koele standplaats, 's zomers kan men het zelfs wel buiten zetten, b.v. in een broeibak, welke op regendagen gesloten wordt. Deze miniatuurcactus is zoo rijkbloeiend, dat de geheele plant soms onder de bloemen schuil gaat. ⌘ Iets forscher gebouwd en ook wat meer bedoornd is de uit Uruguay en Zuid-Brazilië afkomstige *Echinocactus tabularis*. Deze bloeit elk jaar dankbaar met 6 cm groote, van buiten witwollige en zwak-bruingedoornde, glanzend gele bloemen. De meeldraden zijn rood, evenals de stamper met haar 12 stempels, terwijl de bloembuis van binnen gezien ook roodgekleurd is. ⌘ Na verwant en uit dezelfde streek afkomstig, is *Echinocactus submammulosus*, met 4 cm groote, eveneens gele bloembladeren, welke in het midden een roodgekleurde streep vertoonen. De stamper met zijn 9 purperroode stempels steekt daar fraai bij af. ⌘ Een oude bekende is de reeds in 1830 uit Zuid-Brazilië, Uruguay, Paraguay en Argentinië afkomstige *Echinocactus Ottonis*. In den tijd, toen van cactusverzamelen nog geen sprake was, zag men deze soort algemeen als kamerplant gekweekt, vooral op het platteland. Wel een bewijs, dat haar verdiensten naar waarde werden geschat. Ook thans treffen wij in afgelegen dorpen deze cactus tamelijk veel aan, en als wij dan gaan vragen hoe lang men de plant reeds bezit, blijkt het, dat ze soms meer dan een halve eeuw in de familie is. In niet-bloeienden toestand is *Echinocactus Ottonis* al een fraaie plant. Haar kleur is licht groen, terwijl de op stukjes paardenhaar gelijkende doornpjes tegen het licht gezien mooi bruinrood zijn. In den zomer ontwikkelen zich uit het hart der plant met bruine wol bekleede bloemknopjes, welke er uit zien als een in bruine verf gedoopt penseeltje. Men kan het zich haast niet voorstellen, dat uit dit knopje zoo'n prachtige bloem tot ontluiking zal komen. De 6 cm groote bloemen zijn diep glanzend geel gekleurd, de meeldraden zijn karmijnrood, de stamper is geel, doch de 14 stempels zijn donkerrood. 't geheel vormt met elkaar een schitterend kleurenspeel. ⌘ Hoewel *Echinocactus Ottonis* gemakkelijk en dankbaar bloeit, toch betoont ze zich bij sommige liefhebbers wel eens nukkig. Dit ligt echter niet aan de plant, maar aan de minder juiste behandeling. Gedurende den winter moet men deze cactus vooral



ECHINOCACTUS PLATENSIS (IETS VERKLEIND)

niet te warm zetten, wel verlangt ze dan het volle licht en zoo mogelijk wat zon. Geheel droog moet men ze in den winter ook niet laten, af en toe geeft men daarom een weinig water langs den rand van den pot, zoodat de plant droog blijft. Zoodra in het voorjaar de zonkrachtiger begint te schijnen, geeft men geleidelijk iets meer water, om ze in den zomer steeds matig vochtig te houden. 's Zo-



ECHINOCACTUS MICROSPERMUS (NATUURLIJKE GROOTTE)

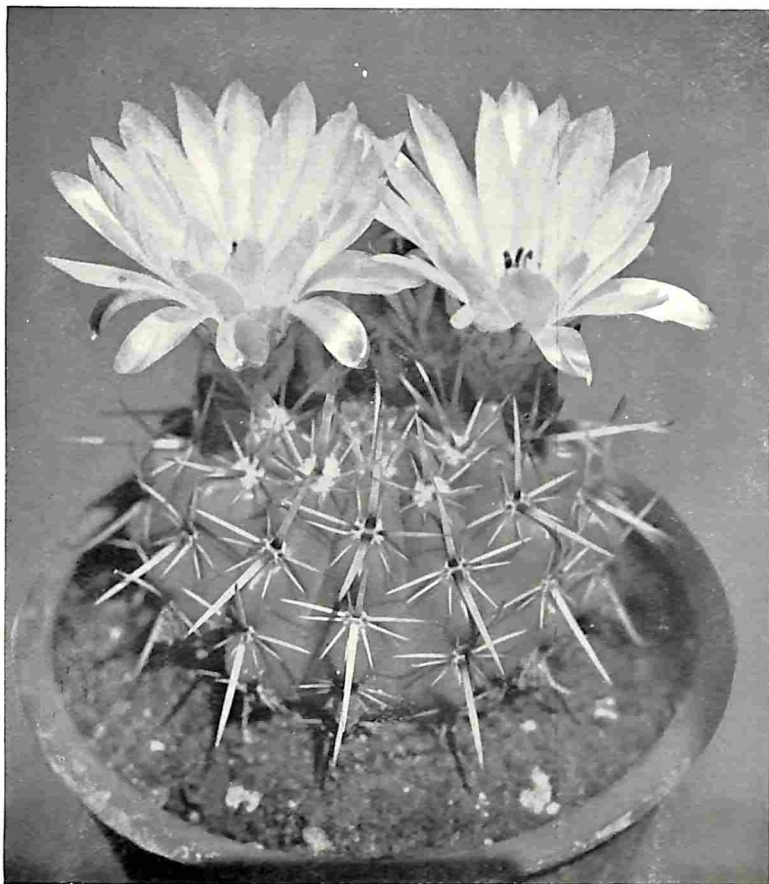
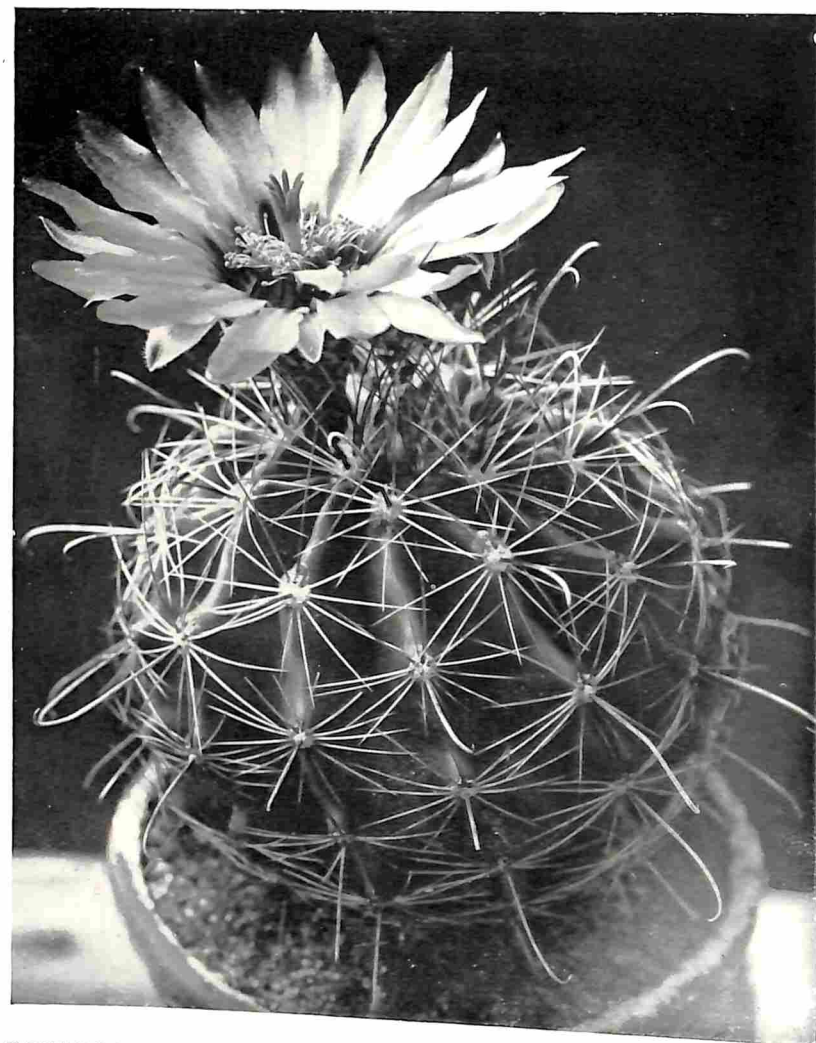
mers moet de plant niet in de felle zon staan, want dan krijgt ze een min of meer verwelkt, geelachtig uiterlijk, de frissche groei houdt op en de bloemen blijven weg. ☼ *Echinocactus Ottonis* wordt, met *E. tabularis* en *E. submammulosus*, tegenwoordig tot het geslacht *Notocactus* gerekend. Hiertoe behooren trouwens nog veel meer soorten, welke alle zonder uitzondering echte liefhebbersplanten zijn, daar ze gemakkelijk groeien en elken zomer bij goede behandeling volop bloeien. ☼ Een dankbare bloeier is ook *Echinocactus platensis*, welke in Argentinië en omliggende streken thuis behoort. Op de foto kan men wel zien, dat de vorm der bloem van de hiervoor genoemde soorten afwijkt. De knoppen zijn niet met wolpluis en doornpjes bezet, doch dragen kleine groene schubben, welke later ook aan de bloembuis zitten. Dit is met al de soorten het geval welke tegenwoordig tot het geslacht *Gymnocalycium* behooren. De bedoorniging van deze planten is tamelijk eenvormig, maar toch wel interessant. Bezie men de afbeelding nauwkeurig, dan gelijken de doornbundeltjes precies spinnen, bij de naverwante *E. denudatus* is deze gelijkenis zoo frappant, dat men haar den naam „spinnencactus” heeft gegeven. De kleur der bloem is, evenals de slanke bloembuis, aan den buitenkant blauwgroen, de binnenste bloembekleedsels zijn wit. Wil men *E. platensis* en al de andere *Gymnocalycium*-soorten geregeld in bloei hebben, dan moeten ze 's zomers matig vochtig worden gehouden en niet in de felle zon staan. Heeft men de planten 's zomers in een kasje of in een broeibak, dan grave men den pot tot aan den rand in de aarde, de wortels blijven daardoor koel en de plant behoudt haar mooie frissche kleur. Om de felle middagzon iets te maskeeren, kan men er een iets hogere cactus, b.v. een *Opuntia*, die meer zon verdragen kan, voorzetten. De plant kan dan even goed door de ochtend- en namiddagzon beschenen worden, wat noodzakelijk is, daar de bloemen alleen bij volle zonbestraling volkomen opengaan. ☼ *Echinocactus* (= *Hamatocactus*) *setispinus* heeft weer een geheel ander uiterlijk, vooral wat de bedoorniging betreft. Behalve een 12—15-tal dunne naaldvormige, witte of bruinachtige randdoorns, vindt men op elken doornbundel of areool ook nog één, soms 2 of 3, haakvormig omgebogen middendoorn. Er zijn *Echinocactus*-soorten waarbij deze haakvormige doorns nog veel grooter en krachtiger ontwikkeld zijn. Deze werden oudtijds door de Indianen als vischhaken gebruikt — een natuervolk weet zich met de voortbrengselen uit de naaste omgeving altijd practisch te helpen. Trouwens, bij de oorspronkelijke bewoners van de cactusgebieden stonden de cactussen uit een oogpunt van nut in hoog aanzien.



Foto Kooy

***ECHINOCACTUS MINUSCULUS* (NATUURLIJKE GROOTTE)**

Wij hopen hierop t. t. breedvoeriger terug te komen. Voor ons is *E. setispinus* een liefhebbersplant van den eersten rang. De 7 cm groote, van buiten groenachtig gele, aan den top roodachtig gekleurde bloemen zijn van binnen geel met rood gekleurden voet. Zij verschijnen elken zomer in groot aantal, mits men de planten tijdens den groeitijd niet te droog, doch matig vochtig houdt. *E. setispinus* kan, evenals de meeste uit Mexico en Zuid Texas afkomstige soorten, meer zon verdragen dan de planten welke in Argentinië en Brazilië thuis behooren. ☼ Tenslotte noemen wij voor ditmaal nog *Echinocactus* (= *Lophophora*) *Williamsii*, een hoogst merkwaardige plant uit centraal Mexico en Zuid-Texas. De donkergrijs-groene plant is geheel ongedoord en daardoor volkomen weerloos ten opzichte van dierlijke belagers. En toch laten deze de plant wel met rust, omdat ze een scherp gift bevat. Dit gift heeft een verdoovend-narcotische werking, niet ongelijk aan opium. Reeds de oude Mexicanen gebruikten de gedroogde planten bij hun offerfeesten, men geraakte daardoor in een opgewonden toestand, die gepaard ging met wonderlijke dromen en geestvervoering. Ook thans zijn er nog Mexicanen, die aan „mescal-drinken” verslaafd zijn. De handel in dit gevaarlijke artikel is streng verboden, maar, evenals dit met opium-smokkelen het geval is, moeilijk te onderdrukken. De tegenwoordige medische wetenschap weet uit de giftstof geneesmiddelen tegen hoofdpijn en tuberculose te bereiden. ☼ De

***ECHINOCACTUS SUBMAMMULOSUS* (NATUURLIJKE GROOTTE)*****ECHINOCACTUS SETISPINUS* (NATUURLIJKE GROOTTE)**

Het Heilige Geest- of Armeweese- en-kinderhuis aan de Hoogland- sche Kerkgracht te Leiden

DOOR Dr. A. BEETS

1583 — 31 December — 1933

V OOR drie en een halve eeuw, op den laatsten dag des jaars, konden de Leidsche arme weezen hun te bekrompen geworden, en bovendien vervallen en vervuilde behuizing aan de Breestraat verwisselen tegen ruimer en beter woning in het te hunnen behoefte ontruimde (Onze Lieve-)Vrouwengasthuis aan de St. Pancras- of Hoogland- sche Kerkgracht. De gerechtelijke overdracht daarvan aan de toenmalige bestuurders en beheerders van de weezen geschiedde op 31 December 1583. Men betrok de bestaande gebouwen. Maar voor deze in de plaats verrees binnen een vijftiwintigtal jaren op dezelfde plek, door geleidelijke, telkens gedeeltelijke vervanging van 't oude, een nieuw, en wel het tegenwoordige, hiernevens van verschillende kanten en in enkele bijzonderheden afgebeelde gesticht: „soo cierlick en gebout — schrijft Orlers in 1641, en de nu levenden zeggen het hem met instemming na — als eenich Weeshuys van alle de Hollantsche Steden ghebout is”. Dus kwam van het eerste en oudste (eeuwenlang het eenige) Leidsche weeshuis in *nieuwe* verblijven (ofschoon aanvankelijk in de *oude* gebouwen van het Vrouwengasthuis) op 31 December 1583 de vestiging aan de Hoogland- sche Kerkgracht tot stand. Die vestiging zal, op den aanstaanden 31sten December, 350 jaar geleden zijn. Oudejaar is ditmaal op Zondag. In de Kerkzaal van 't gesticht heeft wekelijks voor de verpleegden en 't gestichtspersoneel een Zondagochtenddienst plaats. Dezen Zondag zal de godsdienstoefening, met het geheele college van Regenten en Regentessen, voor de verpleegden en allen die tot het Weeshuis onmiddellijk in betrekking staan, een plechtige gedenk- dienst zijn. Een feestelijke gedachtenisviering in 't gesticht is voor een der eerste dagen van het nieuwe jaar beraamd. Dat voor den gedenk- dag van 't Leidsche Weeshuis ook elders dan in Leiden belangstelling mag worden verwacht, blijkt wel uit de ruchtbaarheid die „Buiten” door een geïllustreerd artikel daaraan geven wil. Toen het Weeshuis in 1583 naar de Hoogland- sche Kerkgracht verhuisde, was het nog niet wat het later is geworden, en had het ook nog niet dien omslachtigen naam waar het officieel mede genoemd wordt. Maar die naam is, om zoo te zeggen, de geschiedenis van het Weeshuis in een formule; wij kennen de wordingsgeschiedenis van het gesticht wanneer wij die formule verstaan. Aan de Breestraat, ter plaatse waar nu perceel no. 18 staat, bezat „de heiligegeest” (het begrijpelijkst weer te geven door: de diakonie) van



Foto Jonker

VOORGEVEL VAN HET HEILIGE GEEST- OF ARMEWEES- EN -KINDERHUIS TE LEIDEN

bedoorning der cactussen dient niet uitsluitend om ze tegen dierlijke beschadiging te vrijwaren, de doorns en haren dienen tevens ter beveiliging tegen brandende hitte en strenge koude. Nu is het weer merkwaardig, dat E. Williamsii zich wegens haar gemis aan doornen daartegen niet kan beschermen. In den drogen tijd ziet men dan ook, dat het bovenaardsche deel der plant geheel verschrompelt en zich als het ware in de aarde terugtrekt. Doch niet zoodra breekt de regentijd weer aan, of de plant heeft zich weer spoedig hersteld. Dit taaie leven dankt ze aan den dikken, vleezigen penwortel, welke als waterreservoir dienst doet en het de plant mogelijk maakt ondanks langdurige droogte toch in leven te blijven. Zoo is E. Williamsii in alle opzichten een merkwaardige plant, welke wij in onze collectie niet gaarne zouden missen, al hebben de kleine bleekrose bloempjes nu juist geen bijzondere sierwaarde.



Foto Jonker

REGENTENKAMER IN HET WEESHUIS TE LEIDEN



Foto C. J. Steenbergh

HOEK VAN DE BINNENPLAATS VAN HET HEILIGE GEEST-
OF ARMEWEES- EN -KINDERHUIS TE LEIDEN

St. Pietersparochie sinds 1450 een huis, oorspronkelijk kantoor en magazijn van de „heiligegeestmeesters” (laat ons daarvoor: diakenen zeggen), waaruit, zoo kan men het uitdrukken, gaandeweg een weeshuis was gegroeid; dit „weeshuis van den heiligegeest”, „heiligegeesthuis” of „heiligegeestweeshuis”, vinden wij weer in het eerste en oudste bestanddeel van den lateren langen naam. Toen, door uitbreiding en splitsing van het werk der armverzorgers, aan de „heiligegeestmeesters” uitsluitend en bepaald de verzorging der „arme” (behoefte) weezen verbleef, kwam allengs voor hun titel officieel die van „meesters der arme weezen” in gebruik, en het door hen beheerde gesticht werd, voortaan zóó, of ook wel het „arme-weeshuis”, de huisvesting der „arme weezen” genoemd. Dit „Heiligegeest(wees)huis” of „Arme-weeshuis” kreeg nu in 1583 zijn nieuw domicilie aan de Hooglandsche Kerkgracht. Wat daarheen verhuisde was: „Het Heiligegeest- of Arme-weeshuis”. Zoo kon het genoemd worden nog meer dan twee eeuwen lang, totdat het in 1774 verenigd werd met een pas sedert 1724 bestaande stedelijke stichting voor verwaarloosde, onverzorgde en verlaten kinderen: het *Arme-kinderhuis*. Aanvankelijk was de samenvoeging alleen administratief, maar toch alreeds in 1776 ging de bevolking van ’t *Arme-kinderhuis* over naar ’t *Arme-weeshuis*; „arme kinderen” en „arme weezen” zouden voortaan leven samen onder één dak: van toen aan is de naam van het gesticht op de Hooglandsche Kerkgracht: *Het Heilige Geest- of Armeweess- en (Arme)kinderhuis*. De vereniging met het *Armekinderhuis* was niet geweest naar den zin of den wensch der bestuurders van ’t *Armeweeshuis*, maar de moeilijkheden over de telkens tusschen de besturen der twee gestichten rijzende vraag, of een kind, of wel een aantal kinderen uit één gezin, rechtens thuishoorde en moest worden opgenomen in ’t ééne, of in ’t andere Huis, en ’t onbevredigende van sommige bemiddelende regelingen die men had beproefd, hadden de stedelijke regeering doen besluiten de samenvoeging der gestichten door te zetten en te verordenen. Bovendien begeerde de stad het gebouw van ’t *Armekinderhuis* tot huisvesting van haar armlastige oudemannen en -vrouwen. Na Waterloo werd dit gebouw gebruikt als, en in 1817 bestemd tot *Invalidenhuis*; nadat dit werd verplaatst, heeft men ’t oude gebouw afgebroken; het lag aan den Ouden Rijn; het terrein dient nu voor de kaasmarkt. Wel bracht

het *Armekinderhuis*, dat geen vaste fondsen had, de voordeelen medevan het aan die stichting door de stad toegekende „recht” van ’t verhuren der doodkleeden, van het „recht” van aanplakken, van dat van de uitgifte der Predikregisters (domineesbriefjes), en van nog een aantal soortgelijke „rechten”. maar de samenvoeging was voor ’t Weeshuis desondanks stoffelijk allesbehalve voordeelig en had het zedelijk nadeel, dat zij een geheel ander soort van kinderen binnenbracht. Al aanstonds had men, om terstond en op den duur de noodige ruimte te hebben, de gebouwen zeer aanmerkelijk moeten uitbreiden en, ofschoon de stad finantieel tegemoet kwam, te dien einde een groot deel, en denkelijk wel het meeste, van het aanzienlijk bezit aan gronden en landerijen moeten te gelde maken. Uiterlijk zijn de na 1774 aangebouwde gedeelten niet te onderscheiden van de oudere gebouwen, alleen zijn ’t gevelfront aan ’t eind van de groote binnenplaats en een aantal vensters aan de achterzijde in den stijl van de 18de eeuw. Inwendig is de groote Regentenzaal in Lodewijk-stijl en heeft de vroegere Regentessenkamer een achttiende-eeuwsche, met kleurige familiewapens gesierde schouw met een grauwtje in ’t middenvak. Ander schoon dan de eigen, degelijke en



Foto C. J. Steenbergh

POORT VAN HET LEIDSCH WEESHUIS AAN DEN
OUDEN RIJN

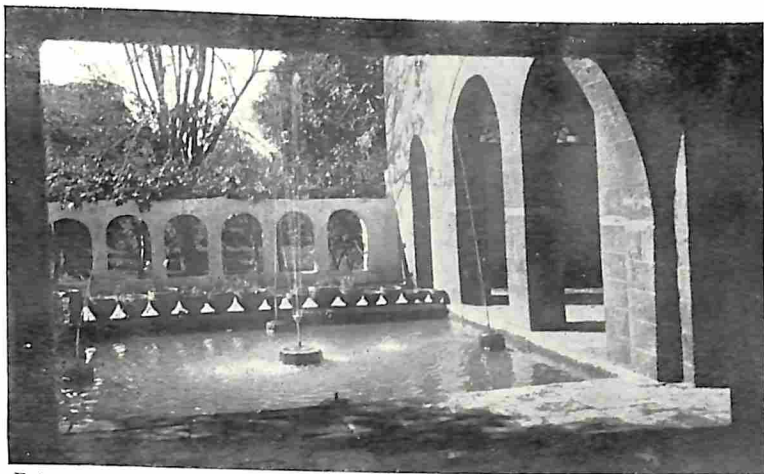


Foto van der Meulen

DE SJADRAWAAN VÓÓR HET GASTENGEBOUW TE SAN'A

treffende schoonheid van een vroeg-zeventiend'eeuwsch Oud-hollandsch gebouw met moer- en kinderbalken, zal iemand in de eet-, verblijf- en slaapzalen, in de keuken en de dienstvertrekken van ook dit weeshuis niet zoeken of verwachten. Maar karakteristiek en bijzonder zijn de sierlijke gevels aan de Hooglandsche Kerkgracht en het door 't Leidsche wapen en twee bevallige weesfiguurtjes („steenen Kootje en Kaatje") bekroonde poortgebouw met zijn symbolisch beeldwerk in den (misschien van 't oude huis op de Breestraat afkomstigen) gothieken poortboog. ☞ Hoeveel honderden kinderen en opgroeiende jongens en meisjes er in den loop der eeuwen, in 't weeshuis aan de Hooglandsche Kerkgracht zijn gehuisvest, gevoed en opgevoed, is een moeilijk te beantwoorden vraag. Hoeveel verpleegden de tegenwoordige gebouwen konden herbergen en — al weten wij 't niet van jaar tot jaar — in verschillende jaren en tijden geherbergd hebben, is in 't algemeen wel te zeggen. Toen Weeshuis en Armkinderhuis vereenigd werden, moest er voor ongeveer zeshonderd kinderen plaats zijn. Tot aan en tot in de 19de eeuw zal, naar schatting, het jaarlijksch totaal doorgaans afgewisseld hebben, eerst tusschen de vier- en vijfthonderd, later tusschen 350 en 400 verpleegden; voor 1855 vinden wij nog eens het bijzonder hoog getal van 458. Omstreeks 1900 was de jaarlijksche sterkte altijd nog dicht bij de tweehonderd; vijftien jaren daarna reeds geregeld beneden de honderd; weinig jaren later steeds onder de vijftig; op dit oogenblik is 't getal beneden de veertig (35). Het reusachtige verschil in de grootte

der wetten" wel doorgaans de grootste helft der Leidsche gestichtsbevolking voort. Maar tegenwoordig is een verzoek om opneming van dergelijke kinderen groote uitzondering; onder de Kinderwetgeving wordt de meeste menigte er van als voogdij- of regeeringskinderen ter opvoeding in de voor deze groepen aangewezen gestichten besteld. ☞ Het gebouw, waarvan, als toen reeds overbodig, een geheele vleugel met een eigen poort aan den Ouden Rijn reeds sedert 1882 verhuurd wordt aan de firma Brill, die er met haar drukkerij en kantoren in gevestigd is; ik moet dus zeggen: hetgeen er sedert van 't gebouw in gebruik gebleven is, is voor de tegenwoordige behoefte natuurlijk veel te groot. Toch dient en behoort dat, in allen deele en overal, in rak en dak, in de verf, en schoon gehouden te worden. Dat is, nog te meer in deze tijden, voor de bestuurders geen geringe zorg, in meer dan eene beteekenis. Enkele gedeelten brengen door verhuring eenig voordeel in: Het Nederlandsche Rode Kruis heeft een groote zaal als bewaarplaats voor verplegingsgoederen in gebruik; een paar, nog niet lang geleden dichtbevolkte bovenzalen huisvesten, sinds enkele jaren, het Oostersch Instituut. Een gestaag slinkende bevolking kan echter steeds met minder ruimte toe; er schiet telkens weer meer ruimte over. Het zeggen: ruimte schaadt niet, gaat onder de tegenwoordige omstandigheden in het Leidsche weeshuis niet op. Maar immers niemand van ons „kan met besorght te zijn een elle tot sijne lenghde toe doen". Dit weeshuis heeft meer moeilijke tijden gekend en een gedenktag mag alleen tot dank en tot vrouwen stemmen.



Foto van der Meulen

IN DE SOEK (BAZAAR) VAN SAN'A

staken. Als er tuinen waren, kon men ze van dezen afstand door den stofwind niet meer herkennen. De Ford zigzagt omlaag en in de vlakte naderen we het eerste dorpje, dat inderdaad de eerste bestoven tuinen met vruchtboomen toont en velden met aardappelen en koren. De stemming stijgt. Hoe meer we San'a naderen, hoe hoger de muren lijken en hoe groter de stad, die ze omspannen. Plotseling remt de chauffeur; het is om aan een eerewach van bereden soldaten de gelegenheid te geven in vollen galop ons voor te

„ARABIA FELIX"

(Slot van bladz. 621)

EEN roodachtige vlakte met velden van grauwe steen bedekt, waar de spiralende stofkolommen zich over bewogen, waar de van hitte trillende lucht alles grijs en kleurloos maakte. Middenin die vlakte, nog ver weg, zag ik een groote grauwbriene stad, een hoogen muur met veel ronde verdedigingstorens en daarbinnen een ongeordende massa huizen, waar enkele minarets vaag bovenuit

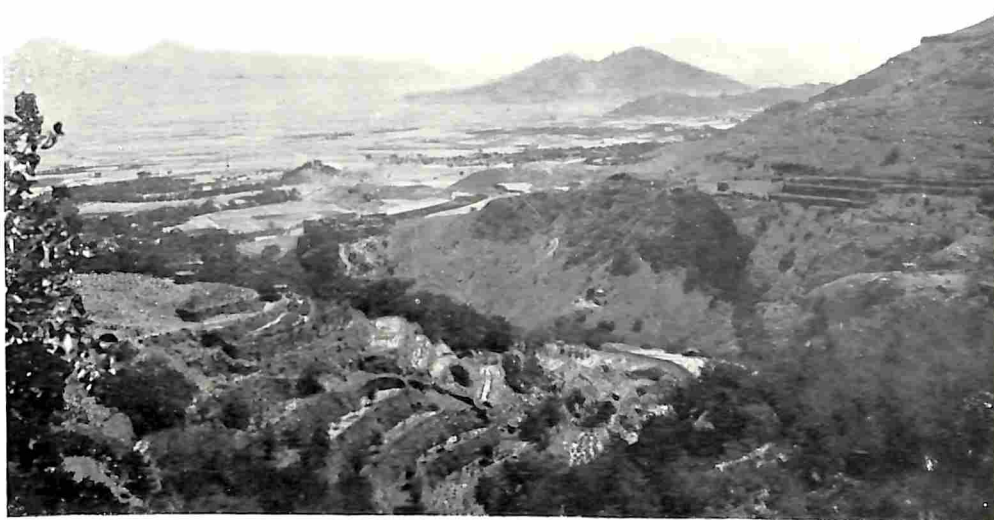


Foto van der Meulen

UITZICHT VAN HET DORPJE HADDE OVER DE FLAKTE VAN SAN'A

klasse van kinderen kwam vóór de „Kin-

komen en verder voor de auto uit te rijden. Een eeregroet van den Imaam aan z'n eersten Nederlandschen bezoeker. Wij zijn er intusschen slecht door af: opgesmeten steentjes hagelen neer over den auto en we zijn weldra in een wolk van stof gehuld. De stad is nauwelijks meer te zien; dat we die naderen blijkt echter uit het toenemend aantal voetgangers en ruiters, die door onze galopperende voorrijders van de straat het veld in worden gejaagd. Als een oorzaak van algemeene ontsteltenis en ergernis naderen we de stadspoorten. Daar is de dolle ren ineens uit, de stofwolk wordt dunner, we zien de wacht naar buiten rennen, de binnenpoort is dicht, de buitenste wordt achter ons gesloten. Het is ineens stil, de officier van de wacht vraagt wie we zijn en wat we willen en of het wachtwoord ons bekend is. De hoogheidsroes is met de galopperende paarden en den stofwolk verdwenen, ik moet mezelf toegeven, dat ik er weinig respectabel en vertrouwenwekkend uitzie, maar de hijgende eerewacht op haar bezweete paarden is mijn aanbeveling en ook zonder kennis van het wachtwoord gaat de binnenpoort open en treedt de

officier van de wacht groetend terug. Wéér een teleurstelling, nu ik meen de pracht van San'a te zullen zien. We zijn in de Jodenwijk, die buiten de Arabieren-stad ligt. Het is al mooi, dat ze binnen den beschermenden muur mogen wonen. Elders in Jemen ligt de Jodenwijk soms buiten den stadsmuur. De huizen van de Joden zijn onversierde kubussen van bruine leem, niet meer dan twee verdiepingen hoog. Slechts de kleine vierkante venster-gaten hebben een frisch-wit gekalkten rand. In de breede, heete straten is weinig verkeer, wat nieuwsgierigen komen uit de huizen geloopt, en voor de venstertjes boven zie ik de ongesluisde blank-ronde gezichtjes van de Jodinnen. Op mijn stillen groet knikken ze vriendelijk verlegen terug; ze zijn niet gewoon om veel vriendelijkheid in hun stille leven van

verdrukten te ontmoeten. De auto rijdt héél langzaam, en de eerewacht gedraagt zich nadrukkelijk beleedigend en hard tegen de Joodsche voetgangers. ☞ We steken een groot plein over en komen nu in de tuinenstad, Bir el'Azab. Nóg niet het eigenlijke San'a. Hier woonden in den tijd van de Turksche overheersching de hoge Turksche ambtenaren en officieren. Mooie villa's lieten ze hier bouwen en heerlijke tuinen legden ze aan. Uit Constantinopel lieten ze zaden van onbekende planten en bloemen komen en zóó trachtten ze zich en hun vrouwen den ambtelijken verbanningstijd in Arabia Felix dragelijk te maken. Van al het moois merkt de wandelaar niets, want de tuinen werden door hoge leemen wallen omgeven om de vrouwen van de Pasja's en Beys voor iederen onbescheiden nieuwsgierigen blik te beveiligen. De straten in de tuinenstad zien er dan ook uit als stoffig-heete bruine gangen, waar men

af en toe over de hoge wanden het puntje van een donker-groenen cypres ontdekt of de rose-baksteen dakverdieping van een der villa's. Hier is nog minder verkeer en is het nog stiller dan in de Jodenwijk. Voor een klein poortje in den leemen straatwand stopt de auto, een officier in wijde Arabische kleeding komt naar buiten en zegt me, dat ik bij het Koninklijke gastengebouw ben aangekomen. Nauwelijks heb ik mijn hoofd door het tuinpoortje gestoken, of ik werp een blik in het San'a van de wonderverhalen. Ineens ben ik in een andere wereld, waar het oog, de reuk en het gehoor zóó verrassend verkwikt worden, dat men als betooverd blijft

staan. Aan den arm van mijn gastheer wandel ik tussehen de dubbele eerewacht door naar een bassin, waar dunne straaltjes water hoog uit opspuiten en in sierlijke bogen als eendiamanten-regen in terugklateren. Langs het bassin staan in potten geurende bloemen en aromatische planten. Naar den tuinkant is deze „Sjadrawaan" afgesloten door een pergola van druiven. Aan de huiszijde is een open ontvang-salon met divans en lage fauteuils, waar we ons

eerst neervlijen om het kleine kopje mocca te drinken, waarmee de vriendschap beklonken wordt. „In dit paleisje woonde de Imaam, toen hij nog naar Saif oel Islam (= Zwaard van den Islam — de titel van de Prinsen) was, en tegenwoordig wordt het af en toe gebruikt voor geëerde gasten, en ik zal hier met U wonen om U aan de maaltijden tot gezelschap te

zijn. U over alles in te lichten en U in alles te helpen". Intusschen luister ik naar de heerlijke muziek van de klaterende waterstralen, naar het gefladder en getjilp van de vele vogels; de geuren van planten en bloemen en de vochtige adem van het water doen halfbewuste herinneringen opkomen aan lente- en zomerdagen in noordelijker landen, het gefiltreerde zonlicht in de pergola van wijndruif is als koele zachte balsem voor de door stof en

licht gepijnigde oogen. De vrouwelijk-zachte stem van mijn Jemenitischen Adjudant zegt Oostersch-elegante zinnen van welkom. Men zou zich door deze stemmingen willen laten wiegen en willen wegdeinen in halfbewust genieten, de mysterieuse bekoring van het Gelukkige Arabië zet haar onuitwissbaren indruk in de ziel van den vermoeiden Westerling, die willoos en passief ondergaat deze verfijnd gecultiveerde streeling der zinnen, die slechts nog ervaren kan worden in die verre uithoeken der wereld, waar achter heete woestijnen en barre rotsgebergten de stilte en de onveranderlijkheid een stuk cultuur redden, dat elders door techniek en Westersche energie vermorzeld werd.

(Wordt vervolgd)

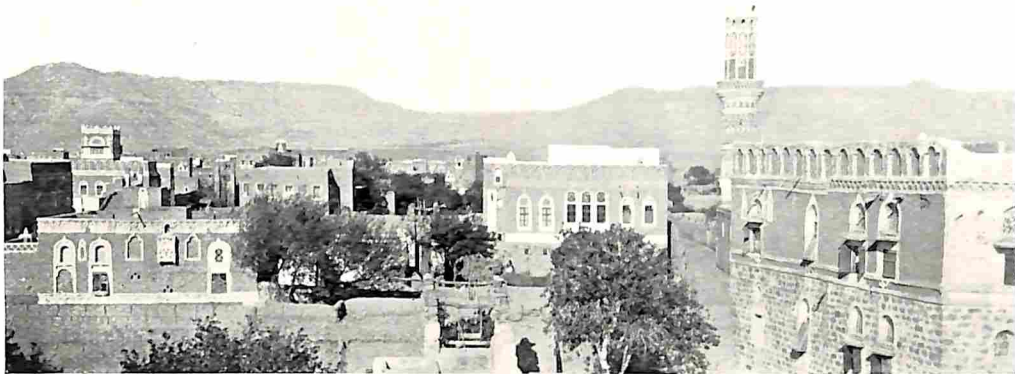


Foto van der Meulen

PANORAMA VAN SAN'A VAN HET DAK VAN HET GASTENGEBOUW



Foto van der Meulen

BEDELAARS VOOR DE POORT VAN EEN RIJKEN INWONER TE SAN'A